

Editorial

Vážení přátelé,

s korupcí se v naší práci setkáváme od samého počátku EPS. Kolem roku 2003 jsme např. odhalili korupční jednání dnes již bývalého hejtmana Ústeckého kraje za ODS – Jiřího Šulce. Přestože důkazy byly poměrně jasné a byly zveřejněny v hlavních zprávách České televize, Šulcův případ nikdy nebyl řádně vyšetřen. Z této kauzy jsme si odnesli jasné ponaučení: policie skutečně nevyšetří žádný politicky citlivý případ, pokud nemá politické zadání.

Ještě znepokojivěji to dopadlo v případě Philips. Tehdy jsme dosáhli zahájení trestního stíhání úředníka a ten byl proto po dobu vyšetřování zbaven služby. Reakce na sebe nenechala dlouhou čekát. Senátor Jílek, který pocházel z Olomouckého kraje, prosadil změnu zákona tak, aby úředníci mohli zůstat ve svých funkcích i v době kdy byly vyšetřovány policií. Pro jistotu dodejme, že jsme nakonec nenašli žádnou legální páku na policii, aby celý případ řádně dokončila a předala pachatele spravedlnosti. Smutný výsledek, který nám potvrdil, že politici aktivně kryjí úředníky, neboť ti pro ně v případě potřeby dělají černou práci.

Vadné základy našeho právního systému, které zajišťují pachatelům korupce nedotknutelnost, umožnily další bujení korupce. Dnes již nejde o podplácení pár úředníků, ale o systémovou korupci. Vše nasvědčuje tomu, že parlamentní politické strany fungují spíše jako organizované gangy propojené s ekonomicky silnými hráči, často schovanými ve státě vlastněných firmách. Proto jsme se rozhodli, že je třeba naše praktické právní zkušenosti přetavit v konkrétní návrhy pozitivních systémových řešení.

Přišli jsme například s návrhem na zvýšení odpovědnosti úředníků, aby tito nebyli náchylní propůjčovat svou pravomoc korupčním praktikám politiků. Nová vláda všechna naše doporučení přejala do svého protikorupčního balíčku. Aktuálně přicházíme s jednoduchým legislativním návrhem, aby Nejvyšší kontrolní úřad měl pravomoc kontrolovat také státem vlastněné firmy. Jejich počinání (viz obsah tohoto čísla) totiž vzbuzuje oprávněné obavy z toho, že jsou průběžně tunelovány a skrze ně dochází k přelévání peněz do stranických pokladen. Podporu nám přislíbila již celá řada politiků.

EPS investuje své expertní znalosti do prosazování pozitivních společenských změn, které se nám, doufáme i s vaší podporou, podaří postupně prosadit.

Pavel Franc

Programový ředitel

VIDEO: Záznam ze semináře v poslanecké sněmovně na téma rozšíření pravomocí NKÚ.

Zákony, které zmenší prostor pro korupci

Tým právníků EPS navrhuje a prosazuje změny v zákonech. Cílem těchto změn je v dlouhodobém horizontu zmenšit prostor, kde se dá beztrestně korumpovat a zneužívat státního aparátu a politické moci k osobnímu obohacení jednotlivců.

Výmluvným dokladem stavu českých veřejných institucí je výrok amerického experta na boj proti korupci, profesora z kalifornské Claremont University, Roberta Klitgaarda. Ten s odkazem na nedávno zveřejněné hodnocení Světového ekonomického fóra (WEF) konstatoval o České republice: „*máte zdroje na to, abyste byli na úrovni Norska, ale vaše instituce jsou podobné spíše Senegal*“^{**}.

V České republice je možné až znepokojivě často pozorovat průvodní jevy tzv. „*únosu státu – state capture*“, jak jej definovali experti Světové banky^{**}. Jedná se o ovládnutí státu soukromými subjekty, které se projevuje například kontrolou legislativního procesu a veřejných institucí včetně státních firem, pro soukromý prospěch, formování sítí, které omezují politickou soutěž, podkopávání svobodných voleb neprůhledným financováním kampaní, apod. To celé je financováno veřejnými penězi vyváděnými z veřejných zakázek a veřejných firem.

sledovány a postihovány jeho typické projevy – především nezákonný výkon veřejné moci – a posilovány zákonné mechanismy, kterými se dá korupci předcházet.

Korupci svědčí plánování a rozhodování za zavřenými dveřmi s minimálním dohledem a možnostmi občanů něco změnit. EPS vidí řešení v systémovém tlaku na zlepšení kontroly nakládání s veřejnými prostředky, na posílení transparentnosti a přístupu k informacím, reálné a efektivní účasti veřejnosti a tlaku na dodržování pravidel.

V květnu se EPS zaměřil na oblast kontroly státních firem a uspořádal seminář, na němž poslanci přislíbili podporu návrhu, který vpustí kontrolu do hospodaření státních firem. Čtete uvnitř.

* Viz <http://bit.ly/evqKNI>** Viz analýzy J. Hellman, G. Jones, and D. Kaufmann na www.worldbank.org/wbi/governance

Je těžké prokázat a potrestat přímo korupční jednání, proto by měly být o to důsledněji

Státní firmy pod kontrolou

Státní a polostátní firmy hospodaří s objemem peněz, který je srovnatelný s objemem státního rozpočtu (viz obrázek 1). Ačkoli jsou tyto prostředky „de iure“ jejich soukromým majetkem, „de facto“ se jedná o prostředky veřejné.

Pracujeme na návrzích zákonů, které zamezí tomu, aby nadále pokračovalo rozcházování, tunelování a zneužívání státních prostředků. K tomu přispívá například skutečnost, že management ani členové dozorčích rad nemají jasnou odpovědnost za dosažené hospodářské výsledky* nebo fakt, že stát běžně obchoduje s firmami s neprůhledným vlastnictvím, které ročně získají zakázky téměř za 10 miliard korun**.

Budeme navrhnout úpravy zákonů směřující k tomu, aby

- byly státu, médiím i veřejnosti dostupné přehledné informace o tom, co všechno stát vlastní, jaký má ve vlastních firmách podnikatelský plán, kdo v nich zastupuje stát a jakou nese odpovědnost za hospodaření firmy a naplňování podnikatelského plánu

- hospodářské výsledky byly poměřovány podle podnikatelského plánu a porovnávány „benchmarkingem“ se srovnatelnými subjekty v ČR nebo v zahraničí,
- členové dozorčích rad byli vybíráni jasně definovaným procesem a odměňováni podle výsledků své práce.

Návrhy budou odpovídat standardům dobré správy státem vlastněných firem zemí OECD.

* Šéf VZP Pavel Horák například nedávno dostal odměnu 990 tisíc korun, přestože pojišťovna nesplnila svůj plán pro loňský rok.
Viz <http://bit.ly/mu6r5N>.

** zdroj: zIndex

Nejvyšší kontrolní úřad bude hlídat státní firmy

Poslanci přislíbili, že podpoří návrh EPS směřující k tomu, aby Nejvyšší kontrolní úřad mohl kontrolovat hospodaření státních firem jako například ČEZu, Českých drah, Letiště Praha, České pošty, Českých aerolinií a dalších akciových společností s majetkovou účastí státu.

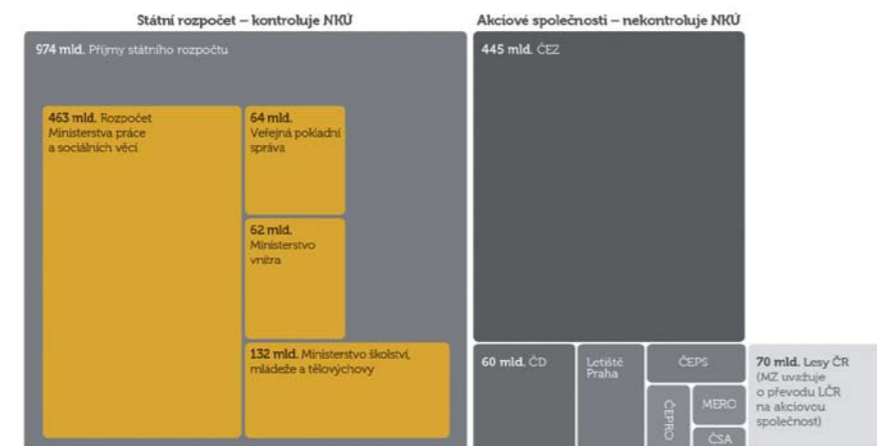
EPS 19. května uspořádal seminář pro poslance a prezentoval na něm svou analýzu, ze které vyplývá, že stát má v akciových společnostech majetek v celkovém objemu odpovídajícím 62 % ročních příjmů státního rozpočtu. Narozdíl od všech okolních států tento balík peněz nemůže v České republice kontrolovat Nejvyšší kontrolní úřad. Nejenže tak ČR neplní mezinárodní standard – tzv. Limeskou deklaraci, ale hlavně nechává více než 600 miliard korun zcela bez dozoru.

EPS proto předložil návrh na rozšíření kontrolních pravomocí NKÚ i na státem vlastněné firmy, který má oporu v koaličních smlouvě, avšak do programového prohlášení vlády se již z nejasných důvodů nedostal. Navrhovaná novela Ústavy a zákona o NKÚ, kterou nyní vláda předkládá, rozšiřuje pravomoci NKÚ pouze na samosprávu, vysoké školy a veřejnoprávní média.

Rozšíření pravomocí NKÚ na státem vlastněné podniky, jak je to běžné v zahraničí, by mohlo pomoci předejít divokému tunelování a neefektivnímu hospodaření státních firem a ušetřit státu desítky miliard korun ročně.

Zástupci všech čtyř přítomných poslaneckých klubů vyjádřili návrhu podporu.

Na semináři promluvil mimo jiné ředitel právního odboru slovenského NKÚ Slavomír Mulica, ekonom a poradce premiéra Jan Pavel a člen NERV Miroslav Zámečník. Za poslance se semináře zúčastnila předsedkyně ústavně-právního výboru Karolína Peake (VV), Viktor Paggio (VV), Lenka Andryšová (VV), předseda Výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj Stanislav Polčák (TOP09 a Starostové), Roman Sklenák (ČSSD) a Vladimír Koníček (KSČM) a asistenti dalších poslanců. Zástupci ODS se semináře nezúčastnili.

Obr. 1: Z deseti největších státem vlastněných podniků má sedm formu akciové společnosti, a z hlediska objemu celkových aktiv představují 86 %. Těchto sedm největších akciových společností s majetkovou účastí státu hospodařilo v roce 2009 s prostředky ve výši 601 miliard, což představovalo 62 % příjmů státního rozpočtu.

	CZ	SK	D	A	PL
Pravomoc NKÚ kontrolovat také obchodní společnosti s majetkovou účastí státu?	✘	✔	✔	✔	✔
Pravomoc NKÚ kontrolovat obchodní společnosti s majetkovou účastí samosprávy?	✘	✔	✔**	✔	✔
Jaká majetková účast státu je předpokladem kontroly?	✘	1 akcie*	nad 50%	50%	1 akcie
Může NKÚ kontrolovat zákonost, věcnou správnost, hospodárnost a účelnost?	✘	✔	✔	✔	pouze hospodárnost a zákonost
Je zajištěna ochrana obchodního tajemství kontrolovaného subjektu?	✔	✔	✔	✔	✔
Jsou výsledky kontrol zveřejňovány v plném znění, nebo má veřejnost přístup pouze k omezenému znění?	omezené znění	plné znění	omezené znění	omezené znění	omezené znění

Obr. 2: Přehledová komparace pravomocí nejvyšších kontrolních institucí (NKI) v ČR a sousedních státech.

Videozáznam semináře sledujte na youtube kanálu Ekologického právního servisu.

Co se bude dál dít s návrhy EPS sledujte na Facebooku: skupina Transparentní státní firmy.

Veřejné zakázky pod kontrolou

„Oblast zadávání veřejných zakázek spolu s politickou korupcí patří mezi dvě nejčastější oblasti korupce v celosvětovém měřítku. V České republice se ročně na státní a místní úrovni zadávají zakázky v hodnotě téměř 400 miliard Kč. Každé zlepšení v této oblasti, každé snížení výsledné ceny díky nemanipulované, transparentní soutěži by jen o 5 % tedy představuje makroekonomicky významný efekt.“ Závěrečná zpráva NERV 2009 (str. 36)

EPS se specializuje především na resort dopravy, kde se bez jasné koncepce ročně rozdělují zakázky řádově od 60 do 100 miliard korun na dopravní stavby. A to za situace, kdy Národní kontrolní úřad v několika auditech velkých infrastrukturních investičních akcí už několik let, opakovaně a bez odezvy kritizuje Ministerstvo

dopravy za to, že staví dopravní stavby předražené, a že jde mnohdy o zbytečné nebo nedomyšlené projekty.

„To co stavíme dnes, není tím, co naše ekonomika nejlépe potřebuje.“ Miroslav Zámečník, ekonom, člen NERV*

Vedle toho, že s Ministerstvem dopravy průběžně jednáme o systémových doporučeních**, jak zbrzdit únik peněz přes resort dopravy, pomáháme občanům předražené projekty a zmanipulované veřejné zakázky efektivně rozporovat.

* Sborník ze semináře „Cenová politika výstavby dálnic“ pořádaný Úřadem vlády 24. listopadu 2009, str. 35

** viz analýza EPS Kde se ztrácejí miliardy

Poradna EPS • Poradna EPS • Poradna EPS • Poradna EPS • Poradna

Postih odpovědných úředníků - napište dopis úřadu

Řádově stovky milionů korun vyplatí stát ročně na odškodnění za chyby úředníků. Po vinících však škody prakticky nevymáhá. Jde zejména o případy, kdy úředník vydá nezákonné rozhodnutí a to je poté zrušeno správním soudem. Následně stát, potažmo úřad, o jehož rozhodnutí šlo, musí vyplatit nějakou finanční částku plus náklady řízení a advokáta protistrany. Škoda ale může být způsobena i „nezákonnou nečinností“ úřadu. Jedná se o případy, kdy je úřad povinen určité rozhodnutí vydat, ale neučiní tak.

V případech, kdy nebylo zrušení rozhodnutí důsledkem nejasné právní úpravy, či nejednotné praxe úřadů, a vždy také v případě neodůvodněné nečinnosti, je namístě uplatnit proti dotčenému úředníkovi tzv. regresní náhradu podle zákona o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci.

Stát to však nedělá. Ze všech institucí, které nám odpověděly na žádosti o informace*, jen jeden úředník musel zaplatit pokutu 1000 Kč, na celkem 147 milionů, které zaplatil stát.

V rozporu se zákonem jsou často např. povolovány různé stavby, kácení dřevin nebo odmítány žádosti občanů o informace. V protikorupčním balíčku vlády se objevil náš návrh, aby v takových případech byla po viníkovi žádána náhrada automaticky. Pokud totiž pochybení tohoto typu zůstávají nepotrestána, vytváří se podhoubí pro korupční jednání.

Každý, kdo se domohl náhrady škody způsobené protizákonným rozhodnutím úředníka, může pobídnout úřad, aby regresní úhradu po viníkovi vymáhal. K dispozici dáváme vzor dopisu, který může občan adresovat příslušnému úřadu, i podrobný popis, kam jej, podle konkrétní situace, nejlépe adresovat.

Například požadovat, aby stavební úřad vymáhal regresní úhradu po chybujícím úředníkovi, lze až po tom, co ministerstvo, které náhradu škody vyplatilo, požadovalo regresní úhradu po stavebním úřadu. Dopis proto bude vhodné adresovat přímo příslušnému ministerstvu nebo jinému věcně příslušnému úřadu a poslat jej na vědomí dotčenému správnímu úřadu, který nezákonné rozhodnutí vydal nebo se dopustil nesprávného úředního postupu.

Více informací a vzor dopisu k nalezení na webu EPS v sekci webová poradna.

* viz analýza EPS Klientelistický nebo právní stát?

Případ z právní poradny - podezření na korupci

V dubnu se na naši právní poradnu obrátil klient s žádostí o radu, jak postupovat v případě podezření na korupci.

Poté, co se seznámil s činností a prací firmy E., nabyl podezření, že firma mohla vzniknout za účelem vysávání finančních prostředků z operačních programů veřejné podpory. Firma E. získává dotace na projekty protipodvodných opatření, na které podle klienta není dostatečně kvalifikována. Několika odbornými posudky Ministerstva životního prostředí klient dokládá, že podpořené projekty firmy E. jsou nekoncepční, nekvalitní a nadprůměrně drahé.

Nejprve jsme klienta upozornili, že v případě poskytování dotací jde o kvaziprávní řízení, jehož podmínky si stanoví, ten, kdo poskytuje peníze – donor. Konkrétní postup se tedy bude odvíjet od toho, kdo je donorem. Klientovi jsme vysvětlili, že klíčové jsou zde podmínky pro projekty ze strany donora, a kde tyto podmínky může najít.

Každý má právo na informace, na základě kterých může sám zjistit, zda byla dotace přiznána neúčelně, a zda tudíž došlo k plýtvání veřejnými prostředky. Tyto informace je neefektivnější požadovat po subjektech, kteří potenciálně připadají v úvahu jako možní poskytovatelé dotace (pokud není jisté, kdo je donorem), případně po příjemci dotace. V okamžiku, kdy je již jisté, kdo dotaci poskytl, si lze vyžádat informace o podmínkách poskytnutí dotace (výzvu k podání žádosti, právní předpisy, kterými se daný subjekt při poskytování dotací řídí a smlouvu o poskytnutí dotace). O informace lze žádat na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Vzor žádosti o poskytnutí informací naleznete na webu EPS.

Dále jsme klientovi nabídli vysvětlení, na koho se může obrátit s podnětem k prošetření poskytnutí dotace, pokud taková možnost bude v podmínkách výběrového řízení dané dotace uvedena, případně bude-li upravena někde jinde.

Doporučili jsme také učinit následující kroky, které jsou přípustné vždy, bez ohledu na podmínky donora:

- Pokud existuje důvodné podezření na spáchání trestného činu (např. přijetí úplatku, dotační podvod, zneužití pravomoci úřední osoby), lze na státní zastupitelství nebo Policii ČR podat trestní oznámení.
- Prošetřit použití prostředků může také Nejvyšší kontrolní úřad. Výstupem jeho činnosti však může být pouze kontrolní zpráva, nikoli přímo náprava.

Krátké zprávy EPS

Hlukové limity se zvyšovat nebudou

Dlouhodobé vystavení obyvatel vysokému hluku se projevuje zhoršením zdravotního stavu obyvatelstva, sníženou produktivitou práce a zvýšenými výdaji na lékařskou péči.

Více než 300 000 lidí je již dnes vystaveno takové hladině hluku z dopravy, která prokazatelně způsobuje zdravotní komplikace. Jejich počet však, alespoň prozatím, nebude díky včasné reakci občanů dramaticky stoupat. Ministerstvo zdravotnictví nakonec stáhlo připravovanou novelu zákona, která měla zmírnit hygienické limity pro hluk. Česká republika se tak dále nepropadne na žebříčku států v EU, kde má dnes 19 států hlukové limity stejné nebo přísnější.

EPS poskytuje lidem zasazeným nadměrným hlukem z dopravy bezplatné právní poradenství, uspořádal několik školení pro veřejnost o tom, jak se právními prostředky bránit nadměrné hlukové zátěži a chránit své zdraví a majetek. Pro poslance vytvořil informační materiál, vystoupil na výboru pro zdravotnictví a sbíral podporu pro výzvu politikům.

Více informací na www.hluk.eps.cz.

O modernizaci Pruněrova ještě není rozhodnuto

Právě v současné době se proces povolování elektrárny nachází z hlediska ochrany zdraví lidí a jejich životního prostředí v nejdůležitější fázi, v níž ČEZ musí prokázat, že používá tu nejlepší dostupnou technologii. O tzv. integrovaném povolení má na přelomu června a července rozhodnout krajský úřad v Ústí nad Labem.

Odborné příspěvky na konferencích

V květnu vystoupili naši právníci na konferenci Kolumbijské univerzity „Threatened Island Nations: Legal Implications of Rising Seas and a Changing Climate“ s příspěvkem „Přeshraniční klimatická výzva uhlí: jeden malý krok proti špinavé energii, velký skok pro klimatickou spravedlnost“, který vznikl ve spolupráci s vládou Federativních států Mikronésie, Greenpeace International a dalšími partnery.

V červenci budou naši právníci hovořit na výroční desáté „Global Conference on Environmental Justice and Global Citizenship“ v Oxfordu na téma britského zákona o snižování emisí skleníkových plynů a jeho možného využití dalšími státy Evropské unie.

Do příprav jihomoravského územního plánu se zapojily tisíce občanů

Několik tisíců občanů se chce konstruktivně podílet na tvorbě územního plánu Jihomoravského kraje (Zásad územního rozvoje JMK) a ovlivnit jeho obsah již ve fázi příprav. Kraj obdržel od občanů celkem 180 podání, z toho 26 námitek zástupců veřejnosti. Číslo je nízké jen zdánlivě. Občané totiž zvolili možnost nechat se zastupovat zástupcem veřejnosti a podat společnou námítku, místo aby každý zvlášť podával z právního hlediska slabší připomínku. Každý zástupce veřejnosti tak představuje zpravidla hlas několika set až tisíc občanů a každé podání obsahuje několik desítek námitek či připomínek.

Pokud kraj námítky a připomínky občanů řádně zapracuje, může předejít budoucím problémům a včas odstranit nezákonnosti, které se v dokumentu objevují a kvůli nimž by bylo v budoucnu možné Zásady územního rozvoje napadat žalobami.

EPS v loňském roce vydal sérii manuálů a poskytoval rozšířené právní poradenství s cílem umožnit občanům zapojit se do plánování již ve fázi příprav.

Více informací na www.zurjmk.cz.

Představujeme právníky EPS

Eva Pavlorková

„S případy porušování práva životního prostředí jsem se kolem sebe setkávala delší dobu a v rámci dobrovolnické činnosti v EPS jsem konečně nahlédla i způsoby, jak se jim dá právně bránit. Své poznatky nyní zprostředkovávám lidem, kteří se na nás obracují a řeší často velmi složité nejen právní, ale i životní situace.“

Po absolvování hlučinského gymnázia vystudovala Právnickou fakultu Masarykovy Univer-

zity v Brně. S EPS spolupracovala nejprve jako dobrovolnice a od dubna 2010 poskytuje právní poradenství v oblasti korupce, zlé správy a práva životního prostředí.

Jiří Boudal

„S právníky z EPS jsem se seznámil při prosazování zákona o regulaci lobbyingu, kterému jsem se tehdy věnoval s iniciativou Inventura demokracie.“

Udělal mi mě dojem, protože to byli vždy dobře připravení profici, ale nadšení byli stále tak jako my amatéři. Takže když jsem zjistil, že by brali do týmu i neprávnicka, dlouho jsem neváhal.“

Spoluzaložil studentskou iniciativu Inventura demokracie. V EPS pracuje od léta 2010 na kampani Transparentní státní firmy, jejímž cílem je prosadit zákony, které by vedly k posílení veřejné kontroly nad státními a polostátními firmami, ve kterých dnes ročně mizí miliardy korun na předražených investicích.

Jsmo občanské sdružení právníků, které je už od roku 1995 aktivní v právní ochraně životního prostředí a lidských práv. Hájíme práva těch, na jejichž ochranu stát zapomíná. Věříme, že v demokratické společnosti nelze potřeby a přání jedněch vykupovat porušováním práv druhých. Rovnost před právem, odpovědnost za řádný výkon veřejné moci, ochranu zdraví a příznivých životních podmínek považujeme za veřejné zájmy, o něž stojí za to aktivně usilovat.

Zpráva Ekologického právního servisu číslo 7 / dvakrát ročně vydává Ekologický právní servis / rok 2011 / IČO: 65341490 / vychází v červnu 2011 / ev.č. MK ČR E17425.

Tato Zpráva byla vytvořena za podpory Ministerstva vnitra v rámci projektu „Posilování a podpora místních iniciativ v protikorupčních aktivitách“.

EKOLOGICKÝ PRÁVNÍ SERVIS

EPS Brno

Dvořákova 13
602 00 Brno
Tel: +420 545 575 229
E-mail: brno@eps.cz

EPS Praha

Drtinova 10
150 00 Praha 5

Naše weby:

www.eps.cz • www.responsibility.cz • www.hluk.eps.cz • www.zurjmk.cz
www.pohodacez.cz • www.aksikola.cz • www.skolka.eps.cz